

TORUŃ, 22.09.2025r.

RYZALIT KONSERWACJA I RESTAURACJA DZIEŁ SZTUKI KAROL NAWROCKI
UL. T. KOŚCIUSZKI 81/49
87-100 TORUŃ

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
ŚCIANA SCENY UKRZYŻOWANIA
NAD GŁÓWNYM OŁTARZEM POSOBOROWYM W KOŚCIELE
PW. MATKI BOŻEJ LORETAŃSKIEJ W WARSZAWIE

Kościół Matki Bożej Loretańskiej w Warszawie, fasada od strony południowej

Opracowali:
mgr Karol Nawrocki, konserwator i restaurator dzieł sztuki
mgr inż. Slavomir Mežanec, architekt, konserwator zabytków

Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki
Ryzalit
Karol Nawrocki
ul. Kościuszki 81/49, 87-100 Toruń
NIP 5562595320, REGON 341596980
tel. 721 139 551

Wszelkie prawa zastrzeżone

1. Wstęp

Przedmiotem planowanych prac jest ściana ze sceną z ukrzyżowania nad głównym ołtarzem posoborowym w kościele przy ulicy Ratuszowej w Warszawie.

2. Podstawa opracowania

2.1. Podstawa formalna

Podstawę formalną opracowania stanowi zlecenie Parafii Rzymskokatolickiej pw. Matki Bożej Loretańskiej.

2.2. Podstawa merytoryczna

W niniejszym opracowaniu oparto się na:

- oględzinach i badaniach konserwatorskich wykonanych przez autora opracowania,
- fotografiach wykonanych przez autora opracowania.

2.3. Cel i zakres opracowania

Celem opracowania jest wypracowanie założeń konserwatorskich i sporządzenie programu prac konserwatorskich dla ściany ze sceną ukrzyżowania nad głównym ołtarzem posoborowym w świątyni, a swoim zakresem będzie obejmować:

- ocenę stanu zachowania,
- program prac konserwatorskich dla ściany ze sceną ukrzyżowania.

3. Historia i opis

Kościół Matki Bożej Loretańskiej – kościół znajdujący się w Warszawie, w dzielnicy Praga-Północ, przy ul. Ratuszowej 5a. Jest to najstarsza świątynia na Pradze, stanowiąca pierwotnie część założenia klasztorowego zakonu bernardynów. Składa się z wolnostojącego domku loretańskiego obudowanego z czterech stron obejściem i krużgankami.

Historia

W 1617 r. przybył tu zakon bernardynów sprowadzony przez Zofię, żonę kanclerza wielkiego koronnego Feliksa Kryskiego, a w tym samym roku położono kamień węgielny pod kościół i klasztor, który poświęcił biskup płocki Henryk Firlej w obecności króla Zygmunta III Wazy i dworu.

Budowa ta była wspierana przez królów Zygmunta III Wazę i Władysława IV, dzięki czemu w latach 1628–1638 ukończono budowę murowanego klasztoru i kościoła, pierwotnie pod wezwaniem św. Andrzeja.

W latach 1640–1644 przy południowej ścianie wzniesiono kaplicę z domkiem loretańskim, projektu najprawdopodobniej architekta królewskiego Konstantyna Tencalli. Powstała ona z inspiracji o. Wicentego Morawskiego, byłego wikariusza małopolskiej prowincji bernardynów. W 1642 kaplica została poświęcona. Jej budowa została wsparta przez króla Władysława IV, ofiary składali też prywatni fundatorzy. Gdy w 1648 r. Praga otrzymuje prawa miejskie, w jej herbie umieszczony został wizerunek Matki Bożej z Dzieciątkiem nad kaplicą Loretańską podtrzymywaną przez anioły.

W kaplicy znalazła się figura Matki Bożej Loretańskiej, odziana w szaty z drogich tkanin, o skroniach zdobionych przez złote korony. Początkowo figura była oddzielona od wiernych kratą, a przed nią płonęło 14 lamp wykonanych z połączanego srebra. Kaplica z umieszczoną w niej figurą stała się w XVII wieku miejscem kultu. Oprócz mieszkańców Pragi przybywali tam również mieszkańcy Warszawy.

W lipcu 1656 roku, w czasie potopu szwedzkiego po bitwie o Warszawę, kościół, kaplica i zabudowania klasztorne zostały zniszczone i ograbione. Dopiero darowizny kasztelana krakowskiego Stefana Warszyckiego i wojewody sandomierskiego Michała Warszyckiego, pozwoliły na odbudowę. Następne zniszczenia dotknęły zespół klasztorny bernardynów w czasie Insurekcji kościuszkowskiej, gdy po bohaterskiej obronie Pragi 4 listopada 1794 r. Rosjanie zdobyli Pragę dokonując rzezi ludności. Na cmentarzu znajdującym się wokół świątyni chowano ofiary tych wojen.

W okresie Księstwa Warszawskiego klasztor znalazł się w planowanym przez Francuzów pasie praskich umocnień i w 1811 r. rozebrano kościół i klasztor, jednak kaplica Loretańska ocalała dzięki sprzeciwowi miejscowej ludności. Po wyburzeniach na Pradze kaplica stała się jedyną zachowaną praską świątynią. Miejsce przeniesionej przez bernardynów do kościoła św. Anny figury zajęła gotycka rzeźba Maryi z Dzieciątkiem (przełom XV/XVI wieku) zwana Matką Boską Kamionkowską. Rzeźba pochodzi z nieistniejącego kościoła na Kamionku, skąd w 1656 r. przeniesiono ją do kościoła na Skaryszewie. Po zburzeniu tej świątyni przeniesiono ją do kaplicy Loretańskiej. Figura Matki Boskiej Kamionkowskiej jest

najstarszym zachowanym zabytkiem rzeźby gotyckiej w Warszawie. Stoi na odwróconym sierpnie księżycu, spod którego wyłania się twarz ludzka.

W XIX wieku świątynia przejmując funkcję kościoła parafialnego, którą pełnił do czasu wzniesienia kościoła św. Floriana.

W 1853 roku kaplicę odbudowano i przebudowano według projektu Alfonsa Kropiwnickiego. Kościół zyskał attykę przy wejściu z piętrowym portalem, krużganki i domek loretański przykryto wspólnym dachem, a z dawnych czterech wież narożnych pozostawiono dwie.

Na początku XX w. znaleziono w czasie remontu pod schodami schowek z fragmentem pierwotnego wyposażenia. W 1931 roku W. Kamiński zbudował istniejące do dzisiaj 16-głosowe organy. W 1941 roku, po erygowaniu nowej parafii, świątynia ponownie stała się kościołem parafialnym.

Po uszkodzeniach w czasie II wojny światowej w roku 1939 i 1944, odbudowany w 1945 roku, a w 1960 roku. przywrócono krużganki od strony północnej i wschodniej (rozebrane w 1811 roku). W 1965 roku świątynia została wpisana do rejestru zabytków.

Na murze obwodowym otaczającym powierzchnię kościoła od strony wewnętrznej znajduje się Droga Krzyżowa wykonana w ceramice autorstwa K. i J. Heniszów.

4. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Na powierzchni ściany, na podstawie przeprowadzonych badań, stwierdza się obecność przemalowań prawdopodobnie akrylowych o spoiwie wodnym nanoszonych bezpośrednio na powierzchnię zaprawy wapienno-piaskowej. Podczas badań konserwatorskich chronologia warstw wykazuje powtarzalność w obrębie wykonanych odkrywek sondażowych na powierzchni ściany. Stan zachowania powierzchni ściany z przedstawieniem określa się jako dobry.

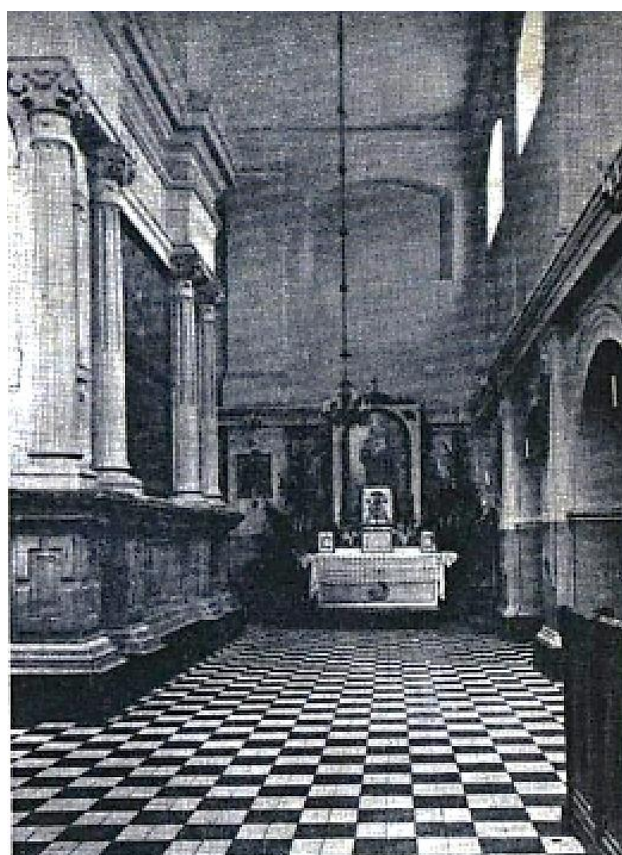
Na widocznych powierzchniach dwóch figur postaci w narożnikach sceny ukrzyżowania stwierdza się obecność glazurowanej warstwy – szkliwionego pokrycia, charakteryzującej się wysoką gładkością i połyskiem. Warstwa szkliwa została naniesiona prawdopodobnie nowoczesną metodą wypalania wyrobów z czerwonej gliny w piecu, co jest kluczowym etapem w procesie tworzenia nowoczesnej ceramiki. Figury postaci charakteryzują się pustą formą w środku. Stan zachowania figur postaci określa się jako bardzo dobry.

5. Założenia konserwatorskie

Ze względu na wtórny charakter, głównym celem prac konserwatorskich jest odtworzenie pierwotnej estetyki ściany. Archiwalne zdjęcie z okresu międzywojennego wskazują na brak jakiegokolwiek polichromii ściennej w tym miejscu (zdj. 2). Należy więc, przede wszystkim, wykonać niezbędne czynności obejmujące usunięcie warstwy zaprawy wapienno-piaskowej wraz z wtórnymi przemalowaniami oraz usunięcie figur postaci w narożnikach sceny.

W trakcie prac należy stosować materiały sprawdzone, atestowane do prac przy obiektach zabytkowych, a prace prowadzić zgodnie z zasadami sztuki konserwatorskiej. Wszelkie działania przy zabytku powinny być prowadzone z wielką starannością w oparciu o program prac konserwatorskich i restauratorskich przez wykwalifikowany zespół z doświadczeniem oraz pod kierunkiem dyplomowanego konserwatora zabytków. Zakres prac winien być uzgodniony i zaakceptowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie.

Wszelkie zmiany w niniejszym programie prac należy konsultować z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Warszawie oraz autorami PPK.

2. Widok wnętrza – nawa pd. w okresie międzywojennym

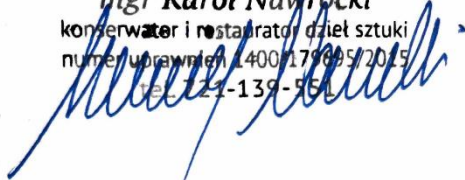
Źródło: karta biała

6. Program prac konserwatorskich

- Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej dokumentującej dokładny stan zachowania obiektu przed wykonaniem prac konserwatorskich.
- Usunięcie istniejącego elementu wyposażenia w postaci krucyfiks, zabezpieczenie okablowania na gzymsie pod sceną ukrzyżowania.
- Usunięcie wtórnej warstwy zaprawy wapienno-piaskowej wraz z wtórnymi przemalowaniami w obrębie sceny ukrzyżowania.
- Zdezynfekowanie preparatem biobójczym np. BIOTIN R lub równoważnym metodą pędzlowania.
- Naprawa spękań konstrukcyjnych jeśli takie się ukażą: klejenie rys konstrukcyjnych metodą iniekcyjną, ciśnieniową przy użyciu mieszanek na bazie żywic epoksydowych, z zastosowaniem mieszanek gruntujących i iniekcyjnych; Całość ściany po skutej warstwie wapienno-piaskowej zagruntować dyspersją wodną AQUAFORTE firmy Hufgard Optolith lub równoważnym, który wzmocni powierzchniowo strukturę podłoża, trwale zwiąże z podłożem mineralnym, posiada silne właściwości penetrujące, zapewnia wysoką paroprzepuszczalność, zwiększa przyczepność warstwy malarskiej, zmniejsza chłonność podłoża.
- Wykonanie warstwy wyrównawczej tynkiem o spoiwie wapiennym – zaprawą o białej, drobnoziarnistej fakturze, wysokiej zdolności wchłaniania szkodliwych soli, wydłużonym czasie obróbki, o plastycznej i łatwej w aplikacji konsystencji, o strukturze zbliżonej do oryginału (Nadzór Konserwatorski). Przy ręcznym sposobie nakładania należy stalową kielnią nanieść zaprawę na ścianę i wyrównać łata tynkarską – np. RENOPUTZ firmy Hufgard Optolith lub równoważnym. Po wstępnym związaniu zaprawę zatrzeć pacą z gąbki lub filcu.
- Zagruntowanie powierzchni ścian dyspersją wodną np. AQUAFORTE firmy Hufgard Optolith lub równoważnym.
- Malowanie ściany farbami polikrzemianowymi wodorozcieńczalnymi, z dodatkiem substancji hydrofobizujących, odpornymi na zmywanie, tworzących powłoki dyfuzyjne, skutecznie chroniące przed wilgocią, o wysokiej odporności na porostanie glonami i grzybami.

Uwaga: Przed wykonaniem ostatecznych wymalowań wykonać próby i przedstawić do akceptacji Komisji Konserwatorskiej i Nadzorowi Autorskiemu.

mgr Karol Nawrocki
konserwator i restaurator dzieł sztuki
numer uprawnień 1400179895/2015
TEL. 221-139-851

7. Dokumentacja fotograficzna

FOTO 1.: Stan zachowania sceny z Ukrzyżowaniem.

RYZALIT

mgr Karol Nawrocki
inż. arch. Slavomir Mežanec